

De gapende kloof tussen model en realiteit

Op 17 september jongstleden hield de eminente grijsaard T.W. Hutchison (1912) in de naargeestige behuizing van de economische faculteit van de Universiteit van Amsterdam een sprankelende voordracht. Zijn Hennipman-lezing droeg de titel *The changing objectives of economists and the erosion of methodological principles*. Ik zal zijn lezing kort samenvatten en de gelegenheid aangrijpen om hierbij een enkele kanttekeningen te plaatsen.

Van Petty tot Keynes, zo begon hij, heeft de economische wetenschap in dienst gestaan van de economische praktijk. Hoe verschillend de methodologie van de verschillende auteurs en scholen in de geschiedenis van de economische theorie ook is geweest, beleidsrelevantie van de theorie stond altijd voorop. Mag dit van een Keynes en een Ricardo genoegzaam bekend zijn, Hutchison betoogde dat ook bij mathematisch ingestelde economen als Edgeworth en Walras maatschappelijke relevantie van de theorie voorop stond. Hij vertelde van het vergeefse streven van verschillende neoklassieke grondleggers om na het publiceren van een abstract theoretische verhandeling – een 'Principles' – naar de methode van afnemende abstractie een dichters op de realiteit geënt boek te schrijven. Het bleef bijna altijd bij een abstract theoretisch werk dat in verschillende herdrukken onder invloed van kritiek steeds verder werd verfijnd. De nagestreefde concretisering bleef uit.

Sinds de dood van Keynes in 1946 is er een kloof ontstaan tussen economische theorie en economische praktijk. Zonder proclamatie van leerstellingen, geruisloos bijna, is het gros van de eco-

nomen abstracte theoretische modellen gaan bouwen met behulp van oversimplistische, onrealistische axioma's. Hutchison demonstreert het gevaar dat het gebruik van dergelijke axioma's met zich meebrengt aan de hand van het exemplaar 'volledige informatie', een veronderstelling die talloze modellenbouwers in de afgelopen decennia hebben gebruikt. Wanneer wordt geprobeerd om het volledige-informatiemodel praktisch relevant te maken moet de veronderstelling worden losgelaten. "But there is a hundred ways in which I can be ignorant", zegt Hutchison, daarmee aangevend dat het eenduidige theoretische axioma in werkelijkheid vele onduidelijke tegenpolen kent. Deze modellen zijn een eigen leven gaan leiden, los van de maatschappelijke realiteit. Hutchison schetst het beeld van generaties economen met elk een intellectueel testament dat bestaat uit modellen en modellen en modellen, het ene nog fraaier geconstrueerd dan het andere, terwijl de opeenvolgende generaties het contact met de economische realiteit steeds verder uit het oog verliezen.

Vanaf 1970 signaleert de spreker een groeiende ontevredenheid met de stand van zaken in de economische wetenschap. Niet alleen van de zijde van ontevreden 'non-mainstream'-economen; ook nobelprijswinnaars als Ragnar Frisch en Leontief uiten kritiek. Een repliek hierop blijft echter uit.

De vraag waarom er tussen de economische theorie en de economische realiteit zo'n grote kloof is ontstaan, kan Hutchison niet eenduidig beantwoorden. Hij wijst op drie soorten verklaringen, die elkaar eerder aanvullen dan uitsluiten. De eerste is sociologisch en legt de na-

druk op factoren als concurrentie tussen wetenschappers (waardoor het ontwikkelen van nieuwe technieken wordt gestimuleerd; een nieuw techniekje kent vele toepassingen; elke toepassing is goed voor een artikel), carrièreplanning van jonge wetenschappers (de baantjes gaan naar modellenbouwers), het beleid van de redacties van wetenschappelijke tijdschriften met status, et cetera. Deze factoren vinden hun weerslag in het onderwijs. Hutchison wijst op het onderzoek dat Klamer e.a. onder 'graduate' studenten aan zes vooraanstaande universiteiten in de VS gehouden hebben. De overgrote meerderheid van de onderzochten antwoordde desgevraagd de economische wetenschap eerder als een spelletje te beschouwen dan als een wetenschap die er op gericht is om maatschappelijke problemen op te lossen.

Een tweede soort verklaring stelt het gebrek aan goed gefundeerde methodologische kritiek centraal. Economen konden de afgelopen decennia ongestoord monstrositeiten creëren omdat de stoorzender bij uitstek – de methodologische kritiek – was uitgevallen. Hutchison verwacht weinig van de jongste methodologische school, de nieuwretorici. Hij diskwalificeert deze school waaraan (voor de economische wetenschap) de naam van McCloskey is verbonden door te zeggen dat zij de economische wetenschap opvatten als een conversatie, maar dat zij vergeten te vragen waar het gesprek nu eigenlijk over gaat. De nieuw-rethorische benadering analyseert de conversatie zonder het besprokene te bekritisieren.

De onderzoekspraktijk heeft in de persoon van Milton Friedman haar eigen apologeet. In het beroemde artikel *On positive economics* verdedigt Friedman zijn instrumentalisme. Volgens Hutchison heeft dit instrumentalisme veel schade aangericht. Nobelprijswinnaar Friedman maakt de weg vrij voor onrealistische modelbouw met zijn bewering dat het enige doel van de economische wetenschap het doen van juiste voorspellingen is. De aard van de gemaakte veronderstellingen doet, bij een correcte voorspelling, niet ter zake, aldus Friedman.

Hutchisons derde soort verklaring voor het veranderen van het doel van de economische wetenschap van praktijkgerichte wetenschap naar onrealistische modelbouw sinds de tweede wereldoorlog stelt de feitelijke economische situatie centraal. Hij verhaalt dat hij zelf nog steeds sterk onder de indruk is van de depressie in de jaren dertig. Het mag bekend worden verondersteld dat de feitelijke economische ontwikkeling na de tweede wereldoorlog zeer voorspoedig is geweest. Het gebrek aan 'real world problems' is volgens de spreker medeverantwoordelijk voor de vlucht in abstracte modelbouw.

Ter afsluiting van zijn lezing breekt Hutchison een lans voor praktijkgericht economisch onderzoek dat het doel heeft om maatschappelijke problemen te helpen oplossen.

Ik ben het eens met Hutchisons centrale stelling dat de economische wetenschap in de afgelopen decennia weinig relevante resultaten heeft geboekt, maar wil hierbij een kanttekening plaatsen.

Hutchison lijkt de relevantie van economische theorie te willen afmeten aan beleidsrelevantie. Dit lijkt me, zo geformuleerd, geen gelukkig criterium, voornamelijk omdat een stringente toepassing van dit criterium te veel uitsluit. Tijdens de korte discussie na afloop van de lezing zei Heertje dat er zijns inziens op lange termijn praktisch relevante conclusies zijn te verwachten van de speltheorie. In zijn antwoord zei Hutchison niet uit te sluiten dat de speltheorie in het jaar 2000 of 2010 resultaten zou afwerpen.

Het is niet onmogelijk dat Heertjes lange-termijnverwachtingen over de speltheorie uitkomen. Het algemene punt is dat de beleidsrelevantie van veel economisch onderzoek niet a priori is vast te stellen. Als criterium om de economische theorie te beoordelen is beleidsrelevantie daarom ongeschikt. Hutchison geeft in zijn lezing nog een ander criterium, namelijk het realiteitsgehalte van de economische theorie. Zijn beleidsrelevantiecriterium lijkt hiervan te zijn afgeleid. Dit diepere criterium lijkt mij zinvoller, daar het de zwakke plek van de huidige economische theorie raakt. Zoals Hutchisons voorbeeld van de veronderstelling van volledige informatie al aangaf, gebruiken contemporaine modellenbouwers *evident* onrealistische axioma's. Deductie brengt alleen aan het licht wat de gebruikte – dat wil zeggen de vooronderstelde – logica met de axioma's en lemma's doet. Daarom moet een model dat gebouwd is op onrealistische axioma's onrealistische uitkomsten hebben. En onrealistische uitkomsten zijn – Hutchisons afgeleide criterium – ook niet beleidsrelevant. Met uitzondering van Friedmans redenering, die al lang ontzenuwd is, hebben modellenbouwers het gebruik van onrealistische veronderstellingen, voor zover mij bekend, niet verdedigd. Het wordt tijd dat dit gebeurt.

En is de tijd ook niet rijp voor een verdediging van het gebruik van modellen überhaupt? Het argument ter verdediging bij uitstek – wiskundige modellen zijn compact en consistent – lijkt te moeten worden gepareerd met de opmerking dat zij in al hun compactheid en consistentie volstrekt nietszeggend zijn.

Frank Kalshoven

De auteur is verbonden aan het Tinbergen Instituut en aan de vakgroep macro-economie van de economische faculteit van de UvA. Met dank aan Marcel Boumans voor zijn hulp bij het reconstrueren van Hutchisons lezing.